

IN MEMORIAM

Mjesta – muzikologija – putovi. Bilješke uz odlazak Eve Sedak (Zagreb, 17. srpnja 1938. – 2. ožujka 2017.)

»Opraštamo se od Eve Sedak – jer ljudskom je životu na muzički način podaren kraj, život je poput muzičke kompozicije u vječnost urezano vrijeme, a smrt je potvrda neponovljive osobnosti, u dubini individualnosti usidren je usud smrti, jamstvo neponovljivosti životne forme koja s kraja i rastanka ocrtava odliku susreta: Eva je ime koje se u osvrtu uspomene čita, natraške, kao anđeoski pozdrav.« Tako je govorio Marcel Bačić, predsjednik Hrvatskoga glazbenog zavoda, na oproštaju od muzikologinje Eve Sedak, koja je preminula 2. ožujka 2017. godine. Na Hrvatskom radiju, gdje je bila urednica na Trećem programu, glavna urednica Glazbenog programa i direktorica Glazbene proizvodnje, nemjerljiv je njezin višedesetljetni doprinos; na Muzičkoj akademiji u Zagrebu oblikovala je generacije mladih muzikologa; utkala je svoje znanje i organizacijske sposobnosti u prvih petnaest Muzičkih biennala Zagreb, a u povijesti Hrvatskoga glazbenog zavoda ostavila je duboki trag. Dva osnovna problemska kruga – novija hrvatska glazba u europskom kontekstu te hrvatska glazbena baština 19. i 20. stoljeća – obilježila su njezina istraživanja, brojne kritike i znanstvene tekstove, radijske i televizijske emisije, predavanja u Hrvatskoj i inozemstvu, istraživačke projekte koje je vodila, izložbe, simpozije, uredničke poslove... gotovo sve što postoji u bogatoj muzikološkoj paleti. Ovaj tekst svojim naslovom odaje počast njezinoj velikoj studiji *Mjesta – vrijeme – putovi. Bilješke uz životopis Blagoja Berse*, objavljenoj u knjizi *Dnevnik i Uspomene Blagoja Berse* (prir. E. Sedak i N. Bezić, Zagreb: Hrvatski glazbeni zavod, 2010).

Zagreb je mjesto njezina rođenja, 17. srpnja 1938, smrti i posljednjeg počivališta; u njemu je sakupila osnovna znanja i ostvarila iznimnu karijeru; osnovala obitelj s glazbenikom Mladenom Sedakom, violinistom i pedagogom. Ključno joj je ishodišno mjesto bila roditeljska kuća koju je projektirao njezin otac, arhitekt

Bela Auer, na vrhu Rokove ulice. Rasla je u okružju njemačkoga jezika koji se govorio u obitelji, slikā djeda Roberta Auera, građanske kulture, knjiga i intelektualnih druženja. Spuštala se s Rokove ulice svakodnevno u socijalističku stvarnost. I u Gundulićevu ulicu, u zgradu koju su stari zagrebački muzičari jednostavno zvali – škola.

Poput mnogih sveučilišnih profesora, i Eva Sedak započela je i završila svoj službeni znanstvenički put u istoj ustanovi, Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Diplomirala je 1963. na Odjelu za historiju muzike. Na istom odjelu (tada Odjel za muzikologiju i glazbenu publicistiku) 1982. godine stječe stupanj magistra muzikoloških znanosti, a kako još nije bilo moguće doktorirati na Muzičkoj akademiji, 1986. brani disertaciju iz područja filologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Više od pola svojeg radnoga vijeka Eva Sedak posvetila je radu sa studentima muzikologije na Muzičkoj akademiji. Počela je u statusu honorarne asistentice 1981. godine, prošla je stepenice docenta (1987), izvanredne (1993) i redovite profesorice (2000) te završila s mentorstvom diplomskim i doktorskim radovima u godinama koje su slijedile nakon njezina službenog umirovljenja 2008. godine. Od 1991. do 1998. bila je pročelnica Odsjeka za muzikologiju, a neko vrijeme i voditeljica Zavoda za sistematsku muzikologiju Muzičke akademije. Predavala je kolegije i seminare o glazbenoj kritici te povijest novije hrvatske glazbe. Dakle, ono što je unutar svojega velikog iskustva najbolje znala (jer glazbene je kritike pisala još od studentskih dana) i ono što je strastveno i sama istraživala.

Kao profesor bila je zahtjevna, ponekad i teško razumljiva nama poletarcima, tvrdoglavo držeći nivo koji je zacrtala i željela da dosegemo. Učila nas je razvijati analitičku percepciju i pronalaziti što bolju verbalnu interpretaciju glazbe i njezine izvedbe; čitati glazbene izvore i hrabro se upustiti u sređivanje glazbenih ostavština. Kako je rekla Mojca Piškorić, Eva Sedak u prostoru sveučilišne predavaonice sa svojim je studentima »dijelila mnogo više od spoznaja o predmetima svojih istraživanja. U tom smo prostoru s njom učili sumnjati u autoritete, ne pristajati uz unaprijed ponuđene odgovore i misliti... misliti hrabro, misliti nedisciplinirano, misliti uvijek još malo dalje. Znanost je u predavaonicama Eve Sedak bila uzbudljiva.« Pod budnim i brižnim mentorskim okom Eve Sedak nastalo je tako 26 diplomskih radova, tri magisterija i tri doktorata. Mahom su to bile teme iz područja do tada neistraženih opusa hrvatskih skladatelja (R. Bruči, O. Jozefović, J. Mandić, M. Polić, S. Preprek, I. Prišlin, R. Schwarz).

A na Muzičku akademiju stigla je iz mjesta koje je oduvijek bilo rasadište glazbe. Od svojega prvog radnog dana pa do emisija u posljednjim godinama života, Eva Sedak bila je trajno vjerna Radio-Zagrebu / Hrvatskom radiju. Zahvaljujući vještini pisanja, erudiciji, širokom poznavanju glazbe, umijeću usredotočenoga govorenja i zvonkom, fonetički kultiviranom glasu, uspjela je u autorskim emisijama dostići vrhunce u radijskoj struci. Zaposlila se još kao student, 1961. i od-

mah po osnutku Trećeg programa 1964. prešla u njegovu redakciju kao urednica. Za taj je program okupila velik broj suradnika i pritom dala šansu i mladima da se ogledaju u tom mediju. Prije svega radila je na promociji suvremene glazbe i hrvatske glazbe, kako suvremene, tako i one starije.

U turbulentnom vremenu oformljavanja hrvatske države, Eva Sedak prihvatila je mogućnost da dade svoj doprinos kroz rukovodeća mjesta, kao glavna i odgovorna urednica Glazbenog programa Hrvatskoga radija (1990) i direktorica Glazbene proizvodnje (1991). Tu je pokazala hrabrost i dosljednost služenja Muzici prije svega: u doba Domovinskog rata vodila je rat za opstanak Zbora i Simfonijskog orkestra Hrvatske radiotelevizije, i to rat na domaćem terenu, protiv tadašnje uprave HRT-a, koja je namjeravala ukinuti spomenute ansamble. I kako to već biva u ratovima, netko je morao izgubiti, a to je bila Eva Sedak, prisiljena da se vrati na uredničko mjesto Trećeg programa sve do kraja 1993. godine, kada je odlučila otići s Hrvatskog radija i prihvatiti ponuđeno profesorsko radno mjesto na Muzičkoj akademiji. Ali ipak, u konačnici je pobjeda bila njezina, jer ansambli HRT-a ne samo što nisu ukinuti, nego su se razvijali i dalje.

U biografijama Eve Sedak piše da je intenzivno surađivala s Muzičkim biennalom Zagreb od 1965. do 1989. kao urednica bijenalskih izdanja te na različitim funkcijama unutar umjetničkog savjeta, programske komisije i izvršnog odbora, a 1975. i 1977. i kao voditeljica press službe. Iza suhoparnih podataka nalaze se, međutim, raznovrsne aktivnosti koje nisu zabilježene u knjigama o Biennalu. Stoga možemo postaviti pitanje: sada, kad nam je nepovratno otišla svjedokinja *svih* dosadašnjih Biennala, zašto to ne bi mogao biti poticaj da se kroz svjedočanstva istaknutih kreatora Biennala napiše njegova povijest? Zametak je takve povijesti u pismu koje je Milko Kelemen uputio Evi Sedak, svojoj nekadašnjoj studentici: »Vidim nas kako šetamo školskim hodnikom Muzičke Akademije, pričamo o novoj glazbi. Naravno o nekoj apstraktnoj, naj – naj ekstremnijoj, apsolutno nikad čuvenoj... (...) Ti si bila prva koja je otvorila prozore svojim kritikama. Ti si bila prva osoba sa kojom sam mogao razgovarati na razini ideološke pozicije MBZ-a, davno prije osnutka te institucije 1961. godine...« Granicu dakle treba pomaknuti unatrag: Eva Sedak nije surađivala s Biennalom od 1965, ona je još kao studentica sudjelovala u promišljanjima koja su ga pripremila!

»1985. godine sam sudjelovala u Biennalu već sa jedne potpuno druge pozicije. Ja sam onda preuzela predavati neke predmete na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i onda sam mojim studentima pokušala ucijepiti nešto od fascinacije koju sam ja kao osoba njihovih godina svojedobno osjećala. Pa sam ih privela veličinama tadašnjima, Lucianu Beriu i Krzysztofu Pendereckom i tako još jednom nizu ljudi koji su te godine došli u Zagreb. Organizirala sam jedan simpozij, *Sinteze osamdesetih godina*, i to je nekako za mene bio način da zaokružim i stavim točku. Meni je to kao organizatoru, a i kao muzikologu postala stvar establišmenta. Da li se radi o hrvatskoj muzici, ili se radi o

svjetskoj muzici, ili se radi o novom i starom, kad je nešto etablirano, onda ja imam osjećaj da treba odseliti na neki drugi otok. Drugi interesi su prevagnuli.«¹

Zajednički su nazivnici njezinih istraživanja u posljednjih tridesetak godina: nacionalno u glazbi, hrvatsko, nepoznato i zapostavljeno; a razdoblja moderna i 20. stoljeće.

»Muzikologija ima zadatak, i zato je bilo moje preseljenje s Novoga zvuka na hrvatsku glazbu, da pomogne hrvatskoj glazbi u onim segmentima koji nisu opće poznata stvar, što je značilo stati u jednu buntovničku poziciju prema onome što se je smatralo glavnom strujom hrvatske glazbe, pogotovo između dva svjetska rata. To je nacionalni stil, točka, basta. E, i tu je onda zapravo proradio taj nekakav istraživački eros, da se privede pravdi sveukupnost jednog fundusa, da se vidi šta su sve ti kompozitori još pisali. Mi smo jedna muzička kultura na razini rukopisa i na razini rekla-kazala informacije jako dugo vremena bili. Kad su istraživanja krenula, kolege, sve je krenulo u jednom smjeru produbljivanja informacija o jednoj glazbi koja se je naprosto etiketirala na određeni način. Sad se vidi do koje mjere je slika hrvatske glazbe 20. stoljeća, odnosno njezine prve polovice u kojoj se ja nekako najviše krećem, šablonizirana nekakva instant predodžba koja je služila silnom sužavanju ne samo znanja nego i glazbenog senzibiliteta.«

U istraživanju (pa i krčenju) putova hrvatske glazbe Eva Sedak zastala je kod nekoliko imena koja su ju dugo vremena okupirala i danas ih automatski povezuje s njom. Prvi je bio Josip Štolcer Slavenski, tema njezinoga diplomskog rada (*Komorna muzika Josipa Slavenskog*), magisterija (*Aspekti racionalizacije glazbenog materijala u opusu Josipa Štolcera Slavenskog*) i disertacije *Josip Štolcer Slavenski – skladatelj prijelaza*, koja je objavljena kao knjiga 1984. i postala je uzor sličnim monografijama. Sljedeća joj je postaja bio Lovro Matačić – uz velebnu monografiju koju je priredila (1996), pridonijela je afirmaciji lika i djela tog velikog dirigenta kroz izložbe, publikacije i članstvom u skupštini »Fonda Lovro i Lilly Matačić« od osnutka 1987. (bila je članica upravnog odbora od početka 1990-ih do kraja života, a neko vrijeme i predsjednica). Njezine znanstvene studije o Igoru Kuljeriću i Marku Ruždjaku su, prema mišljenju Nikše Gliga, najbolje od svega što je o tim skladateljima napisano. Niz godina zaokupljao ju je život i opus Stjepana Šuleka, za što je izabrala uhodani put: sređivanje i popisivanje ostavštine, izložba, pisanje o Šuleku te sudjelovanje u radu upravnog odbora Fonda Stjepan Šulek. Velika studija o Šuleku, objavljena 2016, posljednji je njezin tekst, kruna monografskoga pristupa skladateljima. Poput svojega mentora Josipa Andreisa i kolege Lovre Županovića, i Eva Sedak još se 1990-ih godina prihvatila teškog zadatka pisanja knjige

¹ Citati Eve Sedak preuzeti su iz transkripta dokumentarne radiodrame *Eva Sedak, doktorica muzikologije, njom samom. Audioportret*. Autorica: Giga Gračan. Urednik: Ljubo Pauzin. Dramski program Hrvatskog radija, 2012.

o hrvatskoj glazbi 20. stoljeća. Povremene historiografske studije koje je objavljivala (npr. o hrvatskoj glazbenoj moderni) bile su dio knjige koja je kao cjelina po svojoj prilici ostala nedovršena.

Zanimljivo je da je Evu Sedak na put muzikologije usmjerio pijanist, Ladislav Šaban, njezin privatni učitelj klavira, koji je naslutio pravi talent svoje učenice te ju je uputio da umjesto studija klavira, koji je željela, upiše povijest glazbe. Krug se zatvorio u Hrvatskom glazbenom zavodu, u čijoj je povijesti Šaban imao istaknuto mjesto. Eva Sedak od 1989. do kraja života bila je članica Ravnateljstva, slijedeći plemenitu, srećom još uvijek živu tradiciju volonterskog angažmana, nesebičnog poklanjanja slobodnog vremena HGZ-u. Bila je dostojna Šabanova nasljednica, poput njega »tek« potpredsjednica (2002-2014), a u dva navrata i tajnica Ravnateljstva (1990-1991, 1993-2002), te je od strane Ravnateljstva bila nadležna za arhiv i knjižnicu. Dovodila je generacije studenata muzikologije u HGZ kako bi ih na licu mjesta naučila što su to glazbeničke ostavštine i kako ih srediti. Hrvatski glazbeni zavod, ili, kako je ona znala reći, *Hagéza*, bio je njezina baza posljednjih petnaestak godina. Duboko je razumijevala značenje i misiju HGZ-a i trudila se obogatiti ga pogotovo putem interdisciplinarnih susreta u tzv. Klubu HGZ-a (od 2004. do 2010), koji je na predavanjima okupio eminentne stručnjake iz raznih područja, a osobito je bio zapažen niz predavanja o slavnom almanahu *Plavi jahač*, što je rezultiralo objavljivanjem knjige *Plava konjica* (ur. E. Sedak i Marcel Bačić, Zagreb: HGZ, 2009).

Eva Sedak 2008. je godine pokrenula najveći izdavački projekt u povijesti Hrvatskog glazbenog zavoda: *Sabrana djela Blagoja Berse*. U tom dugogodišnjem istraživačko-izdavačkom projektu koji je iznjedrio 15 notnih svezaka, četiri knjige i jedan dvostruki CD, vodili su je entuzijizam, upornost, vjerovanje u svrhovitost toga što radi i očaranost glazbom Blagoja Berse. Imala je dovoljno hrabrosti, znanja i argumenata da opravda objavljivanje Bersinog privatnog dnevnika, a njegova recepcija u stručnoj javnosti dala joj je potvrdu da je bila u pravu.

Projekt *Bersa* bio je kruna našeg odnosa koji je tijekom trideset godina prerastao iz studentsko-profesorskog u kolegijalni i na kraju, usuđujem se reći, prijateljski. Izdavanju nota pristupala je kao misiji, s jedne strane iz poštovanja prema skladatelju, a s druge prema onome tko će te note uzeti u ruke. Njezina nevjerovatna energija, posvećenost poslu i usredotočenost bile su ponekad gotovo zastrašujuće. Prekinula bi rad samo ako bi ju nazvalo jedno od petoro unučadi, a onda se iz ozbiljne znanstvenice časkom pretvorila u brižnu i nježnu baku.

Voljela je i osjećala muziku. Znala ju je ne samo slušati nego i čitati. Često sam ju gledala kako proučava rukopis neke Bersine partiture u praiskonskoj pozi muzikologa koji razumije i čuje to što vidi. Bila je za mene do te mjere utjelovljenost muzikologije, da nisam mogla nikada razumjeti zašto je tako uporno kao djevojka htjela biti pijanistica.

Eva Sedak bila je, bez sumnje, vizionar. Prepoznala je potrebu postojanja celovske organizacije muzikologa u Hrvatskoj, te je 1988. inicirala osnivanje Muzi-

kološke sekcije Hrvatskoga glazbenog zavoda, čija je bila voditeljica do prestanka rada 1993. godine. Sekcija je prije svega kao cilj imala zaštitu i obradu HGZ-ovih i ostalih glazbenih fondova. S tim se iskustvom pridružila kolegama u inicijativnom odboru za osnutak Hrvatskog muzikološkog društva 1992. godine i bila je članica prvog upravnog odbora Društva (1992-1997). U radu Hrvatskog muzikološkog društva sudjelovala je i kao članica organizacijskih odbora simpozija, od kojih je jedan i potaknula (*Između moderne i avangarde. Hrvatska glazba 1910.-1960.*, 1996) te je bila urednica zbornika radova s dvaju simpozija. Bila je dugogodišnja članica uredništava časopisa Hrvatskog muzikološkog društva *Arti musices* (1986-2017, zamjenica glavnog urednika od 1990. do 2005. godine) i *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music* (1992-2017).

Od ostalih njezinih aktivnosti treba podsjetiti na sudjelovanje u upravnom odboru Hrvatske glazbene mladeži od 1996. do 2014. i u ocjenjivačkom sudu za Nagradu »Ivo Vuljević«.

Eva je bila od onih koji utiru putove, bila je cjeloviti, ostvareni muzikolog, onaj koji sluša muziku, razumije ju i zna o njoj pisati. Iz muzike je znala načiniti riječ, iz riječi knjigu. Kao pisac imala je specifičan, odrješit, bogat, pa i gust hermetičan stil; odlično je poznavala hrvatski i njemački s kojeg je prevodila stručnu literaturu. Bila je pravi predstavnik Kulture: one građanske, vremenu i sredini usprkos; kulture dobrog poznavanja drugih struka; kulture diskusija, slušanja i poštovanja sugovornika. Bila je žena sa stilom, svoja, drukčija.

»Taj osjećaj antagonizma, moram reći, je nešto što me je pratilo i prati me i danas, na ovaj ili onaj način, kroz cijeli moj život. Osjećaj da smijem i mogu biti na drugoj strani. Da smijem i mogu, i dapače moram pripadati jednom krugu, neću reći pobunjenika, ali krugu ljudi koji misle drugačije i koji imaju osjećaj da tim drugačijim razmišljanjem mogu ispraviti neke stvari.«

Valorizacija njezinog rada ogleda se u priznanjima koja je dobila, kako onim službenim (odlikovanje Redom Danice Hrvatske s likom Marka Marulića, 2001), tako i u radovima poštovatelja i kolega (poput citiranog Milka Kelemena), objavljenima u svečanom zborniku njoj u čast (*Glazba prijelaza*, ur. N. Gligo, D. Davidović i N. Bezić, Zagreb: ArTresor i HRT, Hrvatski radio, 2009). Nagrade dobivene od struke bile su ispod luka koji je obilježio početak i kraj njezine karijere: 1963. godine dobila je, kao jedna od troje najboljih diplomanata Muzičke akademije, nagradu Hrvatskoga glazbenog zavoda, a 2017. »Nagradu Dragan Plamenac« za životno djelo od Hrvatskog muzikološkog društva. Nagradu »Josip Andreis« Hrvatskoga društva skladatelja dobila je dva puta: 1985. za knjigu *Josip Štolcer Slavenski – skladatelj prijelaza*, a 2011. za priređivanje knjige Blagoja Berse *Dnevnik i Uspomene* (zajedno s N. Bezić). Sama za sebe govori činjenica da je postala član suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 2008. godine, u 70. godini života. Luk se ipak proteže i dalje, postumno: njezina studija o recepciji druge bečke škole u Hr-

vatskoj bit će uskoro objavljena u jednom muzikološkom zborniku u Beču, a dvostrukom CD *Blagoje Bersa za klavir*, kojega je inicirala unutar HGZ-ovog projekta *Bersa*, donio je pijanistu Rubenu Dalibaltayanu »Nagradu Vladimir Nazor« za 2016. godinu.

»Trudila sam se raditi razne stvari. Trudila sam se otkrivati nepoznate kompozicije, izdavati nepoznate rukopise, pisati o nepoznatim autorima, analizirati, trudila sam se možda ponajviše kod svojih studenata razviti živi emocionalni odnos prema partituri i prema muzici, i živi kritički odnos prema knjigama i tekstovima. Pokušala sam im dokazati da smo mi svi ljudi koji pišemo svašta i da nijednu knjigu ne treba uzeti u ruke sa osjećajem da je to to, i da je dovoljno naučiti što piše u knjizi i onda biti sretan sa svojim poslom. Sve sam to pokušavala. Koliko to čovjeku uspijeva, naravno, ne znam. Mislim da je, na svu sreću, svijet pun neobavljenih poslova i mislim da je porazan osjećaj da je čovjek napravio sve što je htio.«

Možemo se, na kraju, pitati je li napravila sve što je htjela? Je li nam ipak ostavila u naslijeđe *Povijest hrvatske glazbe 20. stoljeća*, knjigu koja je možda, kako je rekao Dalibor Davidović, njezino najveće djelo? Opravdano se tome nadamo – naime, istraživanje ostavštine Eve Sedak, osobe koja je postala paradigma za sakupljanje, sređivanje i istraživanje glazbenih ostavština, tek nam predstoji. Ako se uspostavi da se ta važna i toliko potrebna knjiga, makar i krnja, može objaviti, Evin će muzikološki put na najbolji mogući način dobiti novu dimenziju.

Nada BEZIĆ
Zagreb